

Nationale Prijs voor Onderwijsjournalistiek 2015

Juryrapport

Laten we nu eens niet beginnen met een preek, zoals vorig jaar.

Maar met een biecht.

Of nou ja, met een stukje introspectie.

Want hoe beoordeelt deze jury eigenlijk?

Ja, de regels lijken simpel. Het moet gaan om „oorspronkelijk, Nederlandstalig journalistiek werk voor een breed publiek”. Hoogwaardige, goed geschreven journalistiek, met een accent op feitelijke berichtgeving; columns of andere producties waarin opinie voorop staat in plaats van onderzoek, komen niet in aanmerking.

Goed – maar hoe dan verder?

Jureren is een kwestie van toegepaste expertise – en die lijkt aanwezig: twee van de juryleden komen uit de wereld van onderwijs en wetenschap, een uit de journalistiek en een uit achtereenvolgens de journalistiek, het onderwijs, de politiek, en het onderwijs. Een zeker rendement, in onderwijstermen gesproken, lijkt dus gewaarborgd door die samenstelling van de jury, maar het kan natuurlijk ook gewoon een recept zijn voor chaos.

Hoe dan ook leidde het opnieuw tot stevige, leuke en vooral inhoudelijke discussies. Dit jaar voor het eerst met een nieuw jurylid, Simon Verwer, leraar filosofie in Amsterdam en oprichter van denktank de Denkfiguren. We hebben direct baat gehad bij zijn inbreng en voelen ons inmiddels ook al een klein beetje denkfiguren.

Misschien mede daarom is de toonzetting van dit gesproken juryrapport ook wat positiever of optimistischer dan de voorgaande twee jaar, toen (nog meer onderwijstermen) excellente nominaties en kwalitatief renderende winnaars vergezeld gingen van een soms toch tamelijk zorgelijke inleiding.

In die eerdere toespraken werd door de voorzitter behoorlijk wat geklaagd. Kranten hadden hun onderwijsredacties inmiddels tot op het bot uitgekleed, luidde de klacht in 2013. En de onderwijsvakbladen schreven wel veel, maar soms ook zo hartverwarmend enthousiast over didactische ontwikkelingen dat je vanzelf wantrouwig werd. Kan het wat kritischer?

De oproep aan de algemene media was spiegelbeeldig. Die luidde toen: graag weer meer en consequentere onderwijsjournalistiek te doen, er weer in investeren, en niet alleen wakker

worden en toe willen slaan als er iets daverend misgaat, een systeemschool omvalt of een overmoedig bestuur krakend op de klippen loopt.

Vorig jaar was de toonzetting al wel wat positiever, om niet te zeggen opwaarts mobiel, en kon in elk geval worden vastgesteld dat de rijke variatie aan inzendingen reden gaf tot enige vreugde over de staat van de onderwijsjournalistiek.

Die trend heeft zich dit jaar doorgezet – en zelfs versterkt.

Het klagen is dus voorbij. Voorlopig, want het blijft natuurlijk verleidelijk en – zoals iedereen weert die in het onderwijs werkt of heeft gewerkt – een hardnekkige gewoonte.

Afgaande op de 20 inzendingen voor de Prijs voor de Onderwijsjournalistiek 2015 – en zeker op de zes genomineerden – gaat het beter met de Nederlandse onderwijsjournalistiek, waar die nog bedreven wordt. Ze leeft en levert, op een gevarieerde manier, een bijdrage aan het informeren van het veld, beleidsmakers en burgers over een breed scala aan vragen.

Kortom, die eerdere toespraak heeft dus gewerkt.

Het kostte de jury dan ook enige moeite om tot een maximum van zes nominaties voor de short list te komen, zes inzendingen die de prijs in principe waard zijn.

Over de afvallers echter ook vooral goeds. Zo genoot de jury van de mooie stukken van Sjoerd Karsten en Jessie van den Broek, die voor *Didaktief* langs belangrijke plaatsen uit de Nederlandse onderwijsgeschiedenis wandelden. Of dit kan gelden als journalistiek in de zin van het reglement viel te betwijfelen – de reeks haalde de short list uiteindelijk niet – maar lezenswaardig is de reeks zeker.

Of neem de inzending van Ronald Buitelaar, geboren twitteraar (je vraagt je af, of zijn eerste woordjes in de wieg ook 140 tekens telden). Hij zond zo ongeveer zijn hele oeuvre in, zonder er één thema of onderwerp uit te kiezen. Dat maakte het voor de jury lastig – deze prijs is geen oeuvreprijs. Maar ook Buitelaars werk onderstreept hoezeer onderwijsjournalistiek zich anno 2015 bedient van digitale middelen. Hij kaart op Twitter tal van onderwerpen doeltreffend aan, en houdt het onderwijsgesprek zo op gang.

Eigenlijk was over alle inzenders zo wel iets, of veel, goeds te zeggen, en dat is verheugend.

Ik som ook nog een paar algemene zaken op die de jury dit jaar opvielen:

- Onderwijsjournalisten zijn al lang geen ‘stukjesschrijvers’ meer. De bonte wereld van sociale media, online journalistiek en multimediaproducties heeft zich definitief in de professie genesteld. Dat geldt voor Buitelaar, maar zeker ook voor het werk van Johannes Visser en voor de online dossiers die de jury ter inzage kreeg. Dit jaar was dat een dossier van Miro Lucassen en van Yvonne van der Meent, pionier van de online dossiervorming, over de soms dwangmatige ‘opscholing’ van docenten in het hoger beroepsonderwijs. Het haalde de shortlist niet, maar is een bevestiging dat

digitaal speur- en verzamelwerk tot het vaste repertoire van onderwijsjournalisten is gaan behoren. Dat is winst, vindt de jury.

- Maar - tweede algemene opmerking - evenzeer verheugend is dat ook de klassieke onderwijsjournalistiek met mooie inzendingen acte de présence gaf. Geen radio helaas, wel één tv-productie, maar vooral gedegen stukken uit dag- en weekbladen. De artikelen van Anja Vink (*Vrij Nederland*), Rik Kuiper (*de Volkskrant*) en de auteurs van het *Onderwijsblad* zijn alle voorbeelden van goed uitgezochte en relevante geschreven journalistiek. Kuipers werk alleen al heeft de onderwijsjournalistiek bij de dagbladen een nieuwe impuls gegeven. Ook dat is winst.
- Normatieve of morele vragen zijn terug in de onderwijsjournalistiek. Eerdere edities van deze prijs stonden nogal eens in het teken van thema's als bureaucratisering en andere financiële of bestuurlijke perikelen. Die zijn van groot belang, zoals de zaak-Amarantis maar ook het echec van de Rotterdamse koepel BOOR de afgelopen jaren hebben aangetoond. En ook die zaken hebben natuurlijk een normatieve kant: hoe moreel verdedigbaar is het optreden van zulke besturen? De jury heeft de afgelopen jaren ook indringende stukken zien langskomen over de praktijken van adviesbureaus in het onderwijsveld. Ook die roepen ethische vragen op.

Maar opvallend in deze reeks inzendingen is de hernieuwde aandacht voor expliciet beroepsethische kwesties. Er was een inzending over pesten – goed, inmiddels een *evergreen*, en een kleine huisindustrie in het onderwijs. Maar ook twee interessante producties over radicalisering van jongeren met een moslimachtergrond, en de vraag hoe leraren en scholen met dit verschijnsel moeten omgaan. Eén daarvan is gekozen voor de short list, maar ook het andere verdient vermelding. Dat was een serie van Dorine van Namen voor *Profielen*, het blad van de Hogeschool Rotterdam. Zij schreef twee artikelen over het thema en liet in een blog moslimstudenten aan het woord, een goed initiatief - al waaierden de blogs inhoudelijk wel erg breed uit.

De jury juicht het toe dat dergelijke kwesties dit keer aan de orde komen, en hoopt dat het volgende jaren opnieuw zo zal zijn.

- Laatste algemene opmerking. Deze morele stukken zijn ook agenderend, ze brengen een interne onderwijskwestie onder publieke aandacht - en dat is ook een taal van goede onderwijsjournalistiek. Hetzelfde geldt voor *eye openers* op andere terreinen, zoals de stukken van Vink en Kuiper, of de dossiers.

Tot zover de punten van de jury uit Algemeenistan.

Dan nu in concreto een kort woord over de zes genomineerden, in alfabetische volgorde van auteursnaam, met bij elk een korte kanttekening.

Michiel van Nieuwstadt: Afgebrand (Onderwijsblad).

Een schokkend stuk in een dossier dat toch al weinig vrolijk stemt: de professionalisering en managementcultuur in het onderwijs. Juf Linde en juf Els vallen in handen van de beoordelingsindustrie en komen er vermalen weer uit. Michiel van Nieuwstadt laat ze hun verhaal doen en heeft dat indringend opgeschreven, goed gedetailleerd en zonder zelf ten prooi te vallen aan een beschuldigende of larmoyante toonzetting. Dat is knap.

Kanttekening: is er ook een keerzijde van het verhaal? Waarom vielen juist deze docenten ten prooi aan de assesment-dwang?

Rik Kuiper: Nieuwe school oprichten haast onmogelijk (de Volkskrant).

De jury heeft dus wel eens geklaagd over de achteruitgang van onderwijsjournalistiek in de pers. De tijden dat onderwijs daar topprioriteit was, en een krant als *NRC Handelsblad* een onderwijsredactie had van vijf man, zijn lang voorbij.

Maar er is hoop.

Wat Rik Kuiper doet bij *de Volkskrant*, niet alleen in dit verhaal, is onderwijsjournalistiek van de bovenste plank: breed, helder geschreven en met een scherpe neus voor nieuws. Kuiper graast het onderwijsveld hongerig af – zoals het een journalist betaamt.

Hij doet ook wat op de keper beschouwd nogal voor de hand ligt, maar waar te weinig journalisten in hun verhitte productiecyclus aan toekomen: zonder spectaculaire aanleiding – steekpartijen op het schoolplein, een dreigende bestuurscrisis – een concrete, open vraag stellen: hoe staat het eigenlijk met...? Zoals in deze inzending: iedereen mag hier een school oprichten, maar wie doet het eigenlijk, en hoe gaat dat?

En niet alleen de vraag stellen, maar hem ook beantwoorden.

Kanttekening: wat zijn de ervaringen van schoolbesturen die het ooit nog wél is gelukt? Zijn die er?

Joëlle Poortvliet: Help, mijn leerling radicaliseert (Onderwijsblad)

Hoe moet je als leraar, en school, omgaan met een evenzeer actueel als beladen – en vaak ook vaag – onderwerp als radicalisering? Het heldere, inventaiserende stuk van Poortvliet biedt daar concrete aanknopingspunten en tips voor.

Daarmee stelt zij een dringende beroepsethische vraag, van het soort waar in het verleden met te grote schroom mee werd omgegaan en dat al snel ondersneeuwde onder financiële en bestuurlijke perikelen. Een maatschappelijk en pedagogisch vraagstuk, dat de komende jaren zeker in de aandacht zal blijven, en waar het onderwijs als geheel nog geen goed antwoord op lijkt te hebben gevonden.

Ook hier een kanttekening: zijn er buitenlandse ervaringen op dit terrein, en wat kunnen wij daarvan leren?

We blijven even bij deze auteur, want zij werkte ook mee aan de volgende nominatie.

Joëlle Poortvliet, Aziza Badouri en Robert Sikkes: De papierwinkel op orde – de staat van het toezicht (Onderwijsblad).

Dit is een prima uitzoekproject, zoals het *Onderwijsblad* die al eerder heeft laten zien. Het gaat om een complex onderwerp, van fundamenteel belang voor het onderwijs – en nu voor het eerst op zo'n schaal inzichtelijk gemaakt. Dat alleen al verdient lof, vindt de jury.

De auteurs behandelen alle relevante vragen over het onderwerp, inclusief die naar de visie van de inspectie zelf, en natuurlijk de hamvraag: wordt het onderwijs er eigenlijk beter van? De inspectie blijft in elk geval niet zonder gevolgen. Geen schandaal of wantoestand dit keer, inzichtelijke onderzoeksjournalistiek hoeft niet altijd *muckraking* te zijn, en daar levert deze productie het bewijs van.

Kanttekening: het onderzoek smaakt, zoals meer van deze nominaties, naar een vervolg. Een online dossier misschien, dat jaarlijks wordt bijgewerkt?

Anja Vink: Havo leerlongen hebben eigen aanpak nodig (Vrij Nederland).

Tja. De jury is zich ervan bewust dat in sommige kringen over deze prijs wordt gefluisterd als de 'Anja Vink' prijs. Zij was de eerste winnaar, in 2008, misschien komt daar dat bizarre idee vandaan. O ja, ze won hem opnieuw in 2013. En inderdaad, in 2014 was ze ook een van de winnaars, voor het 'Dossier Cito' van *Didaktief*.

Allemaal toeval, natuurlijk.

Misschien is het tijd, nu ik er over nadenk, om een 'Anja Vink Oeuvreprijs' in het leven te roepen, die jaarlijks afwisselend wordt uitgereikt aan Anja Vink en een gelijkwaardige onderwijsjournalist.

Of nou ja, dat zij herhaaldelijk in de prijzen is gevallen is natuurlijk geen toeval maar gewoon een blijk van constante journalistieke kwaliteit.

Ook haar reportage over de HAVO is, zei een jurylid, „een echte Vink”. Goed journalistiek werk, helder en informatief. En een eyeopener. Want de HAVO is een ondergeschoven kindje, niet alleen in het onderwijs maar ook in het debat erover. Geen uitblinker, geen mislukking, ogenschijnlijk een schooltype met weinig eigen karakter - VWO-light of MAVO-plus, zoals Vink noteert - dus waarom zouden we het er over hebben?

Maar Vink zoemt nu eens terecht in op dit schooltype, signaleert dat het wel degelijk gaat om een specifieke groep leerlingen. Ze waarschuwt dat de HAVO, door diverse oorzaken, het volgende probleemgeval van het voortgezet onderwijs dreigt te worden, en signaleert wat daaraan te doen zou kunnen zijn.

Kanttekening: hebben de parallellen die zij ziet met het VMBO voorspellende waarde? Ook dat is een onderwerp om nog eens op terug te komen.

Johannes Visser: De excellente leerling (De Correspondent).

Onderwijsjournalisten kennen elkaar; ze vormen een kleine kring van veteranen, liefhebbers en specialisten. Johannes Visser is een betrekkelijk nieuw licht aan het firmament van die onderwijsjournalistiek – en hij is zelf leraar. In korte tijd heeft hij de onderwijsjournalistiek verrijkt met een oorspronkelijke, vernieuwende werkwijze, vindt de jury. Consequent en overtuigend pendelt hij in zijn publicaties tussen het klaslokaal, het onderwijsveld en de samenleving. Op die manier maakt hij grote, vaak abstracte problemen herkenbaar en bijna tastbaar: voor leraren en leerlingen, maar ook voor ons lezers. Hij is dus een leraar die zich heeft geëngageerd met de journalistiek, of andersom – hij doet dat opiniërend maar vooral onderzoekend en: zonder voor zijn onderwerp te gaan staan.

Bovendien presenteert hij zijn bevindingen op een informatieve maar ook aantrekkelijke manier - zonder op zijn hurken te gaan zitten - waar beeldredacties van andere media nog iets van kunnen leren. Door de interactieve aanpak van *De Correspondent* kunnen lezers ook van gedachten wisselen, waardoor daadwerkelijk een onderwijsdebat op gang komt.

In zijn ingezonden productie, ‘De excellente leerling’ beent Visser een zeer eigentijds thema uit, waar veel over wordt gesproken maar dat uit de mond van beleidsmaker al snel vervliegt in holle retoriek. Wie wil er nu niet excellent zijn? Ooit misschien niemand, toen excellentie nog vloeken was in de egalitaire kerk, maar inmiddels eerder iedereen.

Maar wat betekent het?

Visser neemt de lezer mee naar de werkvloer, langs rapporten en onderzoek, en deelt zijn eigen vragen, verbazing en inzichten over de ‘excellente leerling’. Hij doet met feitenkennis die indrukwekkend is en een engagement dat nooit opdringerig wordt.

De jury vindt dat hij daarmee een belangrijk en inspirerend voorbeeld geeft van eigentijdse en innovatieve onderwijsjournalistiek.

Kanttekening, of vraag: heeft deze online journalistiek, die in het veld op de voet wordt gevolgd, ook uitstraling naar beleidsmakers en de 'reguliere' onderwijsjournalistiek?

Tot zover de nominaties.

Dan nu de ontknoping.

De jury heeft er twee sessies voor nodig gehad, dit keer, wat de kwaliteit van alle nominaties nog eens onderstreept. Over strepen gesproken: het werd dus afstrepen. Van zes naar vier, van vier naar twee, naar één.

Dat heeft trouwens ook een materiële kant; omdat de jury vorig jaar nogal laat tot een besluit kwam, en toen ook nog koos voor een inzending met meerdere auteurs, waren er op het *moment suprême* van de uitreiking te weinig beeldjes beschikbaar.

Foei, jury. Ze zijn nagezonden – als het goed is. Zo niet, meldt u zich bij het bestuur.

Maar nu.

In volle overtuiging is de jury er toe gekomen om de Prijs voor de Onderwijsjournalistiek 2015 toe te kennen aan één auteur, dus met maar één beeldje. Dat is, op grond van zijn prikkelende, innovatieve en interactieve verkenningen in het onderwijsveld: Johannes Visser van de Correspondent.